

Проведений у статті аналіз висловлення-звинувачення з точки зору його інтенційної спрямованості у художньому дискурсі не вичерпує досліджуваної проблематики. Він відкриває перспективи подальших досліджень, які можуть бути пов'язані з виявленням контрастивних особливостей категоризації звинувачень у німецькій та українській мовних картинах світу тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гусліста Л.О. Негативна етична оцінка в контекстах осуду (на матеріалі сучасної публіцистики): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02/ Харків. нац. ун-т. – Харків, 2002. – 15 с.
2. Остин Дж. Слово как действие // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17. – М.: Прогресс, 1986. – С. 7 – 92.
3. Стросон П.Ф. Намерение и конвенция в речевых актах // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1986. – Вып. 17: Теория речевых актов. – С. 130 – 151.
4. Флакман А.А. Немецкий язык как отражение ментальности его носителей: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Новгородск. гос. ун-т. – Нижний Новгород, 2005. – 175 с.
5. Ajdukiewicz K. Pragmatic Logic // Polish Scientific Publishers. – Dordrecht, USA, 1974. – Vol. 62. – P. 1– 45.
6. Apeltauer E. Elemente und Verlaufsformen von Steritgesprächen: eine Analyse von Texten und Tonbandprotokollen unter sprachhandlungstheoretischen Gesichtspunkten. – Münster (Westf.), Univ., Diss. – 1978. – 353 S.
7. Behagel-Thomsen H., Lundquist-Mog A., Mog P. Typisch deutsch? Arbeitsbuch zu Aspekten deutscher Mentalität. – Radolfzell: Verlag für Gesprächsforschung, 1993. – 144 S.
8. Duden deutsches Universalwörterbuch / hrsg. u. bearb. vom wiss. Rat u. d. Mitarb. d. Dudenred. unter Leitung von Günther Drosdowski. – 2., völlig neu bearb. u. stark erw. Aufl. Mannheim; Wien; Zürich: Dudenverl., 1989. – S. 1816.
9. Frankenberg H. Familienkonflikte und ihre sprachliche Bewältigung: e. Beitr. zur pragmalinguist. Therapie-forschung. – Frankfurt / Main: Haag und Herchen, 1979. – 275 S.
10. Gruber H. Streitgespräche: zur Pragmatik einer Diskursform. – Opladen: Westdt. Verl., 1996. – 354 S.
11. Hundsnurscher F. Streitspezifische Sprechakte // Intention – Bedeutung – Kommunikation. Kognitive und handlungstheoretische Grundlagen der Sprechakttheorie. – Opladen: Westdeutscher Verlag GmbH, 1997. – S. 364 – 375.
12. Kummer W. Grundlagen der Texttheorie: Zur handlungstheoretischen Begründung einer materialistischen Sprachwissenschaft. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 1975. – 278 S.
13. Preyer G., Ulkan M., Ulfing A. Intention – Bedeutung – Kommunikation. Kognitive und handlungstheoretische Grundlagen der Sprechakttheorie. – Opladen: Westdeutscher Verlag GmbH, 1997. – 408 S.
14. Rehbein J. Entschuldigungen und Rechtfertigungen // Wunderlich D. (Hrsg.). Linguistische Pragmatik. – Frankfurt/M.: Suhrkamp, 1972. – S. 288 – 317.

Косенко А. В.
(Чернівці)

НОМИНАТИВНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ BEAUTY В АВТОРСЬКОМУ ДИСКУРСІ

У статті розглядаються поняття концепту BEAUTY та номинативних засобів його вербалізації. На основі проведеного дослідження виокремлюються ядерні та периферійні елементи в структурі номинативних засобів вербалізації концепту BEAUTY шляхом аналізу авторського дискурсу, окреслюються перспективи та напрямки його подальшого дослідження.

В статье рассматриваются понятия концепта BEAUTY и номинативных средств его вербализации. На основе проведенного исследования выделяются ядерные и периферийные элементы в структуре номинативных средств вербализации концепта BEAUTY путем анализа авторского дискурса, очерчиваются перспективы и направления его последующего исследования.

The article considers the notions of concept BEAUTY and nominative means of its verbalization. On the basis of the research performed the core and periphery elements in the structure of nominative means of verbalization of the concept BEAUTY are singled out by means of the analysis of authors' discourse. Perspectives and directions for further research of the concept BEAUTY have been outlined.

Актуальність статті зумовлена тим фактом, що дослідження концептів стало предметом багатьох мовознавчих студій (Н.Д. Артюнова, М.М. Болдирев, О.С. Кубрякова, М.М. Полюжин, З.Д. Попова, А.М. Приходько, О.О. Селіванова, Й.А. Стернін, Г.Г. Слишкін, Н.В. Таценко та інші). Серед численних існуючих в когнітивній лінгвістиці визначень концепту як комплексного та складноструктурованого утворення, ми поділяємо думку Н.Д. Артюнової (1999), котра трактує концепт як поняття повсякденної філософії, що є результатом взаємодії таких чинників як національна традиція, фольклор, релігія ідеології, життєвий досвід, відчуття та система цінностей [1;

3]. Для дослідження концепту як явища ментальної природи було розроблено декілька різновидів концептуального аналізу. Як правило, розглядається предикативна, рідше атрибутивна, комолемтарна сполучуваність лексем, що вербалізують концепт, досліджуються різноманітні широкі мовні контексти, тобто фольклорні, художні, публіцистичні та інші твори. Таким чином уже досліджено чимало соціально-політичних, ідеологічних, філософських, культурних, ментальних, міфологічних концептів (праці Н.Д. Арутюнової, Т.В. Булигіної, С.А. Жаботинської, К.В. Рахліної, Т.В. Радзівської, О.В. Шмельова, Г.М. Яворської та інших).

Проблема мовної репрезентації концепту є стрижневим фактором для будь-яких концептуальних студій, оскільки лише вербалізований концепт є елементом мовної свідомості як сукупності культурно й соціально зумовлених установок щодо мови, які відбивають колективні ціннісні орієнтації [5; 145]. Оскільки серед всього різноманіття мовних апеляцій до концепту провідна роль належить іменникам, номінативні засоби, тобто одиниці, що використовуються для називання виділених мовною свідомістю окремих фрагментів немовного континууму та відповідають баченню світу лінгвокультурним соціумом [2; 57] більшість дослідників вважають пріоритетними розглядаючи питання вербалізації концепту. У даній статті буде запропоновано дискурсивний підхід до вивчення номінативних засобів вербалізації концепту BEAUTY.

Віднедавня поняття краси стало об'єктом численних лінгвістичних розвідок. Зарубіжні дослідники описують красу на підставі понятійного (праці О. Духачека в галузі французької мови) та семантичного (дослідження прикметників зі значенням *краса*, в болгарській та російській мовах Й. Дапчевої) полів. В україністиці висвітлено етимологію лексем-позначень краси *гарний*, *краса*, *красивий* (О.С. Мельничук, В.Г. Скляренко), на діалектному матеріалі описано семантичні зв'язки дериватів з основою *крас* (П.Ю. Гриценко), охарактеризовано зміст етимонів **krasa*, **garnь* у складі слов'янського лексико-семантичного поля *позитивні емоції* (О.В. Тищенко). Є також розвідки, присвячені визначенню стереотипних уявлень українців про красу як про ознаку зовнішності людини (Н.П. Бутейко та Д.І. Терехова), сполучуваності слів із семою *краса* (С.П. Бирик, С.Я. Ермоленко, І.П. Сахно, М.М. Сахно). Говорячи про дискурсивний підхід до дослідження концептуалізації краси, зауважимо, що розглядалась специфіка мовної репрезентації концепту КРАСА у поетичній картині світу українських шістдесятників (О.М. Цапок).

У контексті запропонованого дослідження вагому роль відіграє питання особистісної оцінки. Термін запроваджено Н.Д. Арутюновою для визначення аксіологічних характеристик мовною особистістю елементів зовнішнього та ментального світу. Особистісна оцінка розглядається дослідницею в системі холистичної трьохрівневої концепції, якою послуговуватимемось і ми. *Перша група* репрезентується сенсорними оцінками, що пов'язані з відчуттями, фізичним чи психологічним чуттєвим досвідом та допомагають людині орієнтуватись в природному та соціальному середовищі, забезпечуючи її акомодацию, досягнення комфортності. *Другу групу* конституують раціоналістичні оцінки, пов'язані з практичною діяльністю людини, які призначені для того, щоб впорядковувати, регулювати та полегшувати діяльність людини. *Остання, третя група* охоплює естетичні та етичні оцінки, в основі яких лежить духовний початок людини. Естетична оцінка виникає при спогляданні самої форми предмету та характеризується неутилітарністю, стоїть вище, ніж тілесне та характеризує зовнішню красу, тоді як етична відображає внутрішній світ людини. На думку дослідниці, естетично оцінюються лише предмети, доступні для безпосереднього сприйняття за допомогою зору та слуху. Зір, смах та нюх не є джерелами сприйняття краси. Коли оцінні предикати *прекрасный*, *красивый* вживаються для оцінки незримого світу, тобто духу та душі людини, панує етична оцінка. Грунтуючись на цих поглядах, зауважимо, що номінативні засоби вербалізації концепту BEAUTY експлікують у своїй семантичній структурі як естетичну, так і етичну оцінку [1].

Метою статті є виявлення номінативних засобів вербалізації концепту BEAUTY, зокрема номінативних лексем із семантичним компонентом оцінки в структурі авторського дискурсу. Для досягнення цієї мети нами поставлено наступні **завдання**: 1) виділення групи лексем, котрі містять у своїй семантичній структурі компонент естетичної та етичної оцінки та належать до інтерпретаційного поля лексеми *beauty* як безпосередньої номінації концепту BEAUTY; 2) визначення частотних характеристик вищезазначених лексем в авторському дискурсі та виокремлення на цій основі центральних та периферійних компонентів у структурі номінативних засобів вербалізації концепту BEAUTY; 3) аналіз та інтерпретація отриманих результатів та окреслення подальших напрямків дослідження засобів вербалізації концепту BEAUTY.

Дослідження проводилось в два етапи. На першому етапі за допомогою комплексного електронного джерела Your Dictionary [7], в якому міститься достатній обсяг лексикографічної

інформації для забезпечення вірогідності отриманих даних, було визначено лексеми із семантичним компонентом оцінки, котрі належать до інтерпретаційного поля лексеми *beauty*. Виявлено, що семантику оцінки передають 32 лексеми: *beauty, enchantress, ornament, belle, advantage, excellence, merit, value, radiance, bloom, glamour, winsomeness, magnificence, majesty, shapeliness, allurement, fascination, appeal, attraction, harmony, exquisiteness, delicacy, charm, pulchritude, handsomeness, prettiness, fairness, comeliness, loveliness, grace, attractiveness*.

На другому етапі досліджувалась репрезентація вищезазначеного ряду лексем у вторському дискурсі. З цією метою з матеріалу програмного забезпечення Digitale Bibliothek Band 59: English and American Literature [6], використання якого повністю узгоджується з принципами дослідження корпусної лінгвістики, був відібраний кожен п'ятий твір. Таким чином, матеріал дослідження на другому етапі склав 64 твори 10 авторів (Артур Кларк, Джейн Остен, Джордж Бернард Шоу, Генрі Філдінг та інші) загальним обсягом 14658 сторінок або 6767276 слововживань, з них 3858 слововживань номінативних лексем з компонентом оцінки, які репрезентують концепт BEAUTY. Очевидно, що дистрибуція цих лексем стосовно загальної кількості слововживань в авторському дискурсі була неоднорідною, що дозволяє вести мову про наявність центральних та периферійних елементів серед номінативних засобів вербалізації, які репрезентують концепт BEAUTY. Графічно отримані в процесі дослідження результати можна експліцитно інтерпретувати у вигляді таблиці, де частотний параметр вживання засобів вербалізації концепту BEAUTY представлений трьома рівнями.

Перший рівень представлений лексемами, які характеризуються частотним параметром 601-1000, а саме *beauty* (919 випадків) та *advantage* (614 випадків). Вони становлять ядро номінативних засобів вербалізації концепту BEAUTY та найповніше репрезентують його. Вважаємо, що лексема *beauty* актуалізує архісему, тобто сему, що не виводяться з будь-яких інших семантичних ознак і складає основу визначення слова у словнику [3; 63]. Лексема *advantage* актуалізує потенційну сему, що експлікується лише у певній дистрибуції.

Таблиця 1

Частотні характеристики номінативних засобів вербалізації концепту BEAUTY

Частотний параметр	1 рівень	2 рівень	3 рівень
Лексичні одиниці	beauty	merit	enchantress
	advantage	majesty	ornament
		appeal	belle
		attraction	excellence
		grace	radiance
		value	bloom
		delicacy	glamour
		charm	winsomeness
			magnificence
			shapeliness
			allurement
			fascination
			harmony
			exquisiteness
			pulchritude
			handsomeness
			prettiness
			fairness
			comeliness
			loveliness
		attractiveness	

Наведемо приклади вживання даних лексем у творі Джейн Остен *Sense and Sensibility*. *Had he been even old, ugly, and vulgar, the gratitude and kindness of Mrs. Dashwood would have been secured by any act of attention to her child; but the influence of youth, beauty, and elegance, gave an interest to the action which came home to her feelings*. Бачимо, що аксіологічний компонент в структурі концепту BEAUTY тісно переплітається з поняттями елегантності та молодості. *Elinor, this eldest daughter whose advice was so effectual, possessed a strength of understanding, and coolness of judgment, which qualified her, though only nineteen, to be the counsellor of her mother, and enabled her frequently to counteract, to the advantage of them all, that eagerness of mind in Mrs. Dashwood which must generally have led to imprudence*. Для аналізу даного прикладу та виявлення семантичної кореляції лексеми *advantage* з лек-

сеєю *beauty* було проведено її компонентний аналіз. Використання шести електронних лексикографічних джерел (Merriam Webster's Unabridged Dictionary, Wordsmyth Dictionary, Longman Dictionary of Contemporary English, Cambridge Advanced Learner's Dictionary, Oxford Advanced Learner's Dictionary Heinle's Newbury House Dictionary of American English) дало змогу виявити, що семантична структура лексеми *advantage* ґрунтується на шести компонентах ("favorable impression or effect", "the first point won in tennis after deuce", "superiority of position or condition", "benefit resulting from some course of action", "a factor or circumstance of benefit to its possessor". Останній компонент, який вербалізується у наведеному прикладі, є найбільш репрезентативним, він зафіксований у всіх словниках та корелює із компонентом семантики лексеми *beauty* "the quality or aggregate of qualities in a person or thing that gives pleasure to the senses or pleasurably exalts the mind or spirit". Для них можна виокремити спільну семантичну схему, а фактор→результат.

Другий рівень представлений лексемами, які мають частотний параметр 101-600 та актуалізують похідні семи, тобто семи, які витікають із основної і є її конкретизацією [3; 63]: *merit* (295 випадків), *majesty* (103 випадки), *appeal* (195 випадків), *attraction* (114 випадків), *value* (399 випадків), *delicacy* (242 випадки), *charm* (212 випадків). Дані лексеми передають високу авторську оцінку ознаки краси та її проявів. За своєю семантикою вони дещо віддалені від центральних елементів в структурі номінативних засобів вербалізації концепту BEAUTY, однак мають значну питому вагу.

Третій рівень є найбільш репрезентативним за кількістю одиниць та характеризується частотним параметром 0-100. Він конститується лексемами, що актуалізують потенційні семи, тобто семи які не характеризують предмет чи взагалі поняття, позначене аналізованим словом, а можуть виявлятися в певних ситуаціях: *enchantress* (2 випадки), *ornament* (70 випадків), *excellence* (62 випадки), *radiance* (31 випадок), *bloom* (73 випадки), *glamour* (5 випадків), *winsomeness* (3 випадків), *magnificence* (23 випадки), *shapeliness* (1 випадок), *allurement* (1 випадок), *fascination* (63 випадки), *harmony* (70 випадків), *exquisiteness* (2 випадки), *attractiveness* (5 випадків). Проте трапляються лексеми, які будуть актуалізувати похідні семи а саме: *pulchritude* (не зустрілась в ході дослідження), *handsomeness* (не зустрілась в ході дослідження), *prettiness* (10 випадків), *fairness* (12 випадків), *comeliness* (8 випадків), *loveliness* (27 випадків), *belle* (19 випадків). Дані лексеми є досить різноманітними за своєю семантичною структурою. На нашу думку, це зумовлено тим фактом, що вони передають різноманітні відтінки, нюанси ознаки краси та виступають комплементарними, однак аж ніяк не зайвими, елементами в структурі номінативних засобів вербалізації концепту BEAUTY.

У дослідженому матеріалі не виявлено двох компонентів інтерпретаційного поля лексеми *beauty*, а саме лексем *handsomeness* та *pulchritude*. Аналіз лексикографічних джерел виявив, що лексема *pulchritude* має лише один компонент семантики "physical comeliness", а лексема *handsomeness* чотири "moderately large", "marked by skill or cleverness", "marked by graciousness or generosity", "having a pleasing and usually impressive or dignified appearance". Дані лексеми лише віддалено корелюють в семантичній структурі з лексеєю *beauty*.

Номінативні засоби вербалізації концепту BEAUTY, які виявлено у досліджуваних творах характеризуються деякими стилістичними особливостями використання в авторському дискурсі. З'ясовано, що певні номінативні засоби вербалізації виступають іманентною характеристикою авторського стилю. У більшості досліджених творах доміантними є лексеми першого рівня *beauty* та *advantage* (Артур Кларк, Чарльз Діккенс, Джейн Остен, Вілкі Колінз, Джордж Бернард Шоу, Вільям Блейк). У творах Генрі Філдінга використовуються переважно лексеми *merit* та *value*, у Джоан К. Роулінг *beauty* та *charm*, у Роберта Браунінга *beauty* та *grace*, у Чарльз Діккенса окрім лексем *beauty* та *advantage* використовується лексема *delicacy*. Важливим фактором виступатиме жанр твору як тип художнього твору в єдності специфічних властивостей його форми та змісту. Бачимо, наприклад, що лексеми *enchantress*, *magnificence* не зустрічаються у письменників-фантастів Артура Кларка та Дж. К. Роулінг. Лексем *excellence*, *allurement* немає у творах Уільяма Блейка та Роберта Браунінга, чії твори репрезентують у нашому дослідженні поезію. Історичний період, в який створюється літературний твір також відіграє важливу роль. Яскравим підтвердженням цьому є лексема *belle*, яка не вживається в сучасній літературі, наприклад, у творах Артура Кларка та Дж. К. Роулінг. Щодо жанрових особливостей вищезгаданої лексеми, вона є характерною для драматичних творів та найширше репрезентована у творах Джорджа Бернарда Шоу (11 одиниць).

Отже, концепт BEAUTY найповніше репрезентують лексеми *beauty* (919 випадків) та *advantage* (614 випадків). Решту лексем є факультативними, конкретизуючими, однак без них неможливо уявити повну структуру номінативних засобів вербалізації концепту BEAUTY. Вторський стиль є інтерпретаційним полем для субстантивних номінацій з компонентом естетичної та

етичної, які репрезентують концепт BEAUTY. Дослідження семантичної структури вищезазначених лексем дає змогу побачити основні характеристики концепту BEAUTY, оскільки даний ряд входить до інтерпретаційного поля лексеми *beauty*, яка виступає його прямим номінантом.

Надалі можна було б врахувати морфологічні характеристики засобів вербалізації концепту BEAUTY. Окрім номінативних, доцільним було б визначити інші засоби вербалізації концепту BEAUTY за частинномовним критерієм, як от ад'єктивні, адвербіальні, вербальні. Продовженням даного дослідження могло б слугувати також проведення компонентного та фреймового аналізу лексеми *beauty* з використанням лексикографічних джерел.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. / Арутюнова Н.Д. - М.: "Языки русской культуры", 1999. - 896с.
2. Воркачев С. Г. СЧАСТЬЕ как лингвокультурный концепт. / Воркачев С.Г. - М.: Гнозис, 2004. - 236 с.
3. Стернин И. А. Проблема анализа структуры значения слова. / И.А. Стернин - Воронеж: Изд-во Вор. ун-та, 1979. - 156 с.
4. Цапок О. М. Мовні засоби репрезентації концепту КРАСА в поезії українських шістдесятників : Автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Цапок О. М. - Одеса, 2004. - 20 с.
5. Яворська Г. М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс. Мова, культура, влада. / Яворська Г.М. - К.: Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні, 2000. - 286 с.
6. Jane Austen. Selected works. [Електронний ресурс] - Berlin, Directmedia, 2002. - 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) : кольор. ; 12 см. - Систем. вимоги: IBM PC 486 і вище ; 16 Mb RAM ; SVGA, CD-ROM, Windows 95/98/ME/NT/XP/2000/. - English and American Literature from Shakespeare to Mark Twain
7. Your Dictionary [Електронний ресурс] Режим доступу до словника <http://www.yourdictionary.com> 18.02.10

Коцюба О. П.
(Київ)

ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ ЗАПОЗИЧЕНЬ У ТВОРАХ ЙОЗЕФА РОТА

Стаття присвячена аналізу функціонування запозичень у творах видатного австрійського письменника Йозефа Рота. У статті виділено основні лексико-тематичні групи запозичень, визначено шляхи їхнього проникнення у німецьку мову та види адаптації.

Статья посвящена анализу функционирования заимствований в произведениях выдающегося австрийского писателя Йозефа Рота. В статье выделены основные лексико-тематические группы заимствований, определены пути их проникновения в немецкий язык и степень адаптации.

The article is devoted to the analysis of function of borrowings in the works of the prominent Austrian writer Joseph Roth. In the article the main lexical-thematic groups of borrowings are distinguished, the ways of their penetration in the German language and the types of their adaptation are determined.

Вітчизняних науковців все більше приваблює мовна досконалість творчого доробку визначного австрійського письменника, уродженця Галичини, Йозефа Рота, вражають вельми оригінальні тропи, фразеологізми, неологізми, архаїзми й діалектизми, якими насичена мовна тканина його романів і новел. У зарубіжній філології деяких лексичних і стилістичних особливостей літературної спадщини Й. Рота торкнулися такі германісти, як Ганс Юрген Бьонінг, Мартін Ловскі, Август Обермаєр, Жан-Поль Бір. Г. Ю. Бьонінгу вдалося визначити жанрову, структурну й стилістичну своєрідність роману "Марш Радецького". Об'єктом дослідження М. Ловскі став роман "Йов", написаний у рамках "нової предметності", зокрема його композиція, хронологія, основні персонажі, стиль і мова. Особливої уваги германіст надав стилістичним фігурам, до яких вдається Й. Рот (мистецтво повтору, мистецтво використання прикметників). З-під пера А. Обермаєра вийшла стаття, де він аналізує синтаксичні конструкції, властиві прозовим творам письменника. Предметом дослідницьких зацікавлень Ж.-П. Біра стало явище ономастики у ранніх творах Й. Рота.

В Україні до лексичних і стилістичних аспектів творчості Й. Рота звернулися у своїх працях Надія Тимошук і Ганна Петросяняк. Остання дослідила поетику малої прози письменника. Аналізом фразеологічних одиниць й авторських фразеологічних модифікацій у німецьких текстах Й. Рота займалася германістка Н. Тимошук. Проте поза увагою дослідників залишилося чимало пластів лексики, зокрема запозичення, які, на нашу думку, виступають важливим елементом системи засобів художнього зображення у творах Й. Рота. Актуальність розвідки зумовлюється зростаючим інтересом до ідіо-